

Porcel atomitzat

Carles Cabrera,

professor d'ensenyament secundari i escriptor

És difícil condensar tota la producció de Baltasar Porcel en unes poques planes i, alhora, ajustar-se a un marge d'espai tan escàs com el que m'ofereixen ací, perquè potser sempre es fa complex atomitzar al màxim les obres d'un autor, més tractant-se d'un escriptor magnànim en qualitat però també en quantitat com fou el gegant andritxol. Més encara si volem sumar-hi, com és la meua intenció, dos reculls a partir de les seves ficcions i assajos. Provaré, amb tot, de reeixir-me'n. Vull aclarir que citaré sempre la darrera edició impresa del text en qüestió per aquells llegidors que desitgin de llegir-la o adquirir-la i la meua opinió sobre si és una obra adequada o no per treballar-la a l'aula tenint en compte la mena de publicació en què s'insereix aquest article.

Porcel sempre va voler romandre com un gran novel·lista, terreny en el qual ens llegà fins a setze novel·les, i es va passar més de mitja vida vinculat a la premsa escrita, però quant a publicacions, debutà en el terreny teatral, camp que abandonaria, definitivament, per no tornar-hi de manera continuada mai més. Amb *Els condemnats* (1959), s'erigí amb el premi Ciutat de Palma de Teatre 1958. Era la seva primera peça dramàtica i una de les més valorades de la seva dramaturgia, molt influïda pel teatre existencialista de Sartre i Camus que tan en voga estava aleshores. Situada a la nit de Tots Sants, que constituiria l'escenari adequat per ambientar posteriorment escenes de novel·les seves posteriors, la mort del pare, contrabandista, obliga en el seu testament a uns familiars que no s'avenen gens a romandre units de per vida. Per la seva cruesa, el llibre, que l'Editorial Moll havia d'encabir a la col·lecció "Les Illes d'Or", va anar a raure dins la sèrie "Raixa" per alegria del mateix autor; "Raixa" comptava amb una major i millor difusió arreu del Principat i el País Valencià (a València la hi estrenaren abans que a Barcelona), però per separat no l'han tornada a editar. Si es reimprimís, podria ser un llibre adequat per treballar tant al segon cicle de l'ESO com al batxiller, tant a l'assignatura de català com a la de teatre.

Solnegre s'endua el 1960 el premi Ciutat de Palma de novel·la i apareixia publicada l'any següent. Periòdicament, Edicions 62 ha anat publicant l'obra i el curs passat en va tornar a treure una versió dins Labutxaca amb un preu molt assequible. És un llibre programable tant per al segon cicle de l'ESO com al batxiller. Marc, el protagonista, és un *étranger* camusià que torna a Andratx (*Solnegre* ve de 'sol', característic de l'escut d'Andratx, i 'negre' perquè en aquells anys Porcel veia la realitat del moment molt negra) després d'haver romàs quinze anys a presidir per haver participat en l'assassinat col·lectiu del propietari d'una pedrera. Els treballadors d'aquest s'havien pres la justícia pel seu compte després que un company morís en accident laboral, però Marc, un estudiant de casa bona que tant se li'n donava, indiferent a tot, s'hi havia acabat immiscuint. En sortir de la presó, en comptes d'anar-se'n amb la seva parella, amb qui han mantingut quinze anys de relació epistolar, se'n torna al poble de Solnegre –Andratx–, des d'on escriu una sèrie de lletres en què explica com va arribar a participar en l'assassinat i els motius que l'han menat a retornar a la vila natal en comptes d'anar-se'n a la ciutat nòrdica on resideix ara ella.

Els argonautes (1968) va constituir el primer gran succés de Porcel, i la primera novel·la que rebia un guardó a posteriori: el prestigiós premi de la Crítica de 1969. En part, constitueix una represa d'una novel·la anterior, *La lluna i el "Cala Llamp"* (1963), però la supera amb escreix. Constitueix, a més, la màxima aportació de Porcel al moviment del "realisme històric" que encunyaren, per aquells anys, Joaquim Molas i Josep Maria Castellet. L'argument consisteix en el lliurament d'un carregament contrabandístic de la Península a Mallorca que s'endarrereix per culpa d'unes maniobres militars que s'havien de realitzar a la banda de Formentor i que, finalment, es desplacen a la zona entre Mallorca i Eivissa. Davant el contratemps, per no ensopegar-hi, la nau s'ha de refugiar una temporada a la Pitiüsa major abans que, finalment, puguin descarregar

el material. És un llibre adequat tant per a un segon cicle d'ESO com per a un curs de batxiller. El problema rau en el fet que l'obra no s'ha reeditat de 1987 ençà.

Difunts sota els ametllers en flor (1970) va obtenir el Premi Josep Pla i resulta un bon exemple per esmentar ací en el sentit que és una obra pont, a cavall entre el conte i la novel·la. La crítica no es mostra unànime en aquest sentit, baldament hi ha més tendència a considerar-la com una novel·la. "És una mena de novel·la" reconegué el mateix Porcel en premsa quan va aparèixer. De fet, cadascun dels capítols havien aparegut prèviament com a articles de creació independent a les planes del diari *La Vanguardia*. Per soldar-ho definitivament com a novel·la, a cada capítol, l'andritxol hi fa aparèixer un personatge secundari que després esdevindrà protagonista del capítol següent. En canvi, l'obra no ha gaudit

de gaire millor sort que *Els condemnats* en el sentit que s'edità per darrer cop el 1981 per separat, i el 1993 dins el volum corresponent de les seves obres completes –que, en un moment determinat, també se n'interrompé la publicació. Si es tornés a imprimir, constituïria un llibre de lectura adequada per al batxiller i, a tot estirar, per a uns quarts d'ESO exigents.

Cavalls cap a la fosca (1975) ha estat considerada, per molts, l'obra mestra de Baltasar Porcel, encara que, en això, tampoc hi ha unanimitat. La novel·la s'endugué l'aclamat premi Prudenci Bertrana, el de la Crítica Serra d'Or, el de la Crítica i el Publisher's Weekly/The critics choice de 1995 al millor llibre estranger de l'any als EUA. El protagonista, un àlter ego del mateix Porcel, viu instal·lat a París, on Porcel s'estava aleshores fugint de l'encapotament de l'atmosfera franquista, i intenta reconstruir el seu propi passat

R. Canet. Sense títol 2006. Vinílica sobre paper 125 x 174 cm.

familiar a partir de lletres, documents, testimonis, partides de baptisme, actes de fe, etc. El 2009 en va aparèixer una edició, molt assequible de preu, a Labutxaca, però és una novel·la més adequada per a un públic universitari que no pas per a un de secundària.

Les primaveres i les tardors (1986) és una altra de les que competeixen per ser el millor llibre de l'autor d'Andratx. Durant molt temps, el crític Joaquim Molas defensava aquesta guanyadora del Premi Sant Jordi com la millor de les seves novel·les. Presenta una estructura calidoscòpica. Al Dissabte de Nadal, una família s'arreplega a Andratx al voltant d'una taula a sopar i van sorgint tot un seguit d'històries típicament porcel·lianes que donen lloc al conjunt de l'obra. Proa n'acaba d'editar una reimpressió i, encara que en cert moment es va especular amb la possibilitat de programar-lo al segon de batxiller, és un llibre difícilment assequible per a un llegidor adolescent.

Cada castell i totes les ombres (2008), mereixedora del Premi Sant Joan Caixa Sabadell 2008 i que publica Edicions 62, és el darrer llegat del Porcel novel·lista i enllaça, més que amb cap altra, amb la seva penúltima novel·la, *Olympia a mitjanit*. Si aquesta darrera se situava a Mallorca amb un posat satíric, Porcel torna a Barcelona per conrear, igualment, la sàtira, però pel broc gros. És una novel·la en paral·lel ja des del títol perquè si un dels protagonistes és l'amo del castell (o de les ametlles, com deia l'autor), l'altre no passa de la categoria d'ombra. Tanmateix, el preu i les dimensions del volum (més de 400 planes) el fan, de moment, una novel·la inassequible als centres d'ensenyament.

L'assaig *Mediterrània. Onatges tumultuosos* (1996), considerat per molts com el sùmmum de la seva obra assagística, constata l'interès de Porcel per la Mediterrània, detectable d'ençà del primer article que no li publicaren, a quinze anys, al setmanari *Andraitx*, sobre Napoleó, fins a les darreres novel·les que ens llegà. Porcel es deté en moments culminants de la civilització mediterrània com ara Grècia, bressol de la cultura

occidental, l'imperi Romà o la Itàlia renaixentista. Al darrere, l'escudava un ventall ample de lectures literàries, històriques i filosòfiques sobretot, i uns vastíssims coneixements sobre pintura, entre d'altres. N'hi ha dues versions, una de més econòmica, en format butxaca, però no es tracta d'una novel·la sinó d'un assaig, gènere que rarament els professors tracten a l'aula.

Tot Porcel (2008) és una interessantíssima selecció elaborada per part d'un dels millors coneixedors de l'obra de Porcel com és el professor Llorenç Soldevila. Per segon cop, del primer també en fou responsable Soldevila, autor del pròleg d'*El misteri de l'alzinar i altres contes* (1982), apareix un llibre dins una col·lecció educativa especialment destinada als instituts: "Les Eines". Soldevila aplega lletres del mateix Porcel o d'altri i fragments de la seva obra literària d'ençà d'*Els condemnats* i fins a *Olympia a mitjanit*, la darrera novel·la que Porcel havia publicat en editar-se l'aplec. Una eina excel·lent per introduir els alumnes en l'univers porcel·lià. Les 400 planes de l'aplec, constitueixen, probablement, el màxim escull a salvar.

I si *Tot Porcel* suposa una bona eina per introduir-hi els adolescents, *El cel i la terra segons Baltasar Porcel* (2009), que inclou el primer capítol d'una novel·la que deixà inconclusa, *Els gegants*, i un tast significatiu de la resta de la seva obra narrativa i assagística, esdevé una bona manera d'introduir els adults en Porcel. La selecció la prepararen l'editor Emili Rosales i Alexandre Porcel, fill del mateix Porcel, que en seleccionaren una sèrie de fragments significatius. Només un tast, una espipellada, per tal que cadascú triï i s'encamini per on vulgui.

Aquest article, en el fons, pretén de ser el mateix. Quatre notes, una espipellada, tan superficial com hom vulgui i necessàriament subjectiva, perquè, òbviament, hi pesa al darrere el meu gust i la meva pròpia òptica sobre Porcel. Un cop llegit l'article, i el dossier sencer, és hora que cadascun dels llegidors es decanti pel camí que més li faci el pes. □